

Arany János irodalmi ellenzéke.

«Ügyszólván senki sem tudja már, hogy koszorús költőnknek ellenzéke is volt» — olvassuk egy nemrég megjelent, érdekes anyagú értekezésben. (Sós Margit: *Arany János irodalmi ellenzéke*. Pécs, 1933.) A nemzeti klasszicizmus korának irodalmi élete köztudatunk e felejtő magatartásával jutott el ahhoz az egyetlen vonallal megrajzolt történeti képhez, mely nemcsak most, hanem már irodalmunk századeleji zajosabb átalakulásakor is egészen általános volt. Tudomány és iskola együtt rajzolta meg ezt a képet s járult hozzá ahhoz, hogy Arany kora — elvesztvén az életet jelentő ellen-
téték színeit — majdnem az időtlen egysíkúság távolába kerüljön tőlünk. Tudjuk: erre bizonyos tekintetben már Arany életében is szükség volt. Azok, mint Gyulai Pál is, kik először tették fogalmivá a magyar köztudat számára Arany irodalmi tekintélyét, jól tudták, hogy a magyar ízlés és szellem vele jutott el oly pontra, melyen európaiság és sajátos magyar érdek, szerzett műveltség és vérbeli adottság, irodalomszervezés és ösztönös kezdemény engedmények nélkül egymásra talált. Gyulai sokat dicsért és gyakran gáncsolt irodalompolitikai merevsége, mely a nagy irodalomismerő utódainál még nagyvonalúságát is elvesztette, Arany színeire festette ezt az időszakaszt, mert ekkor kínálkozott az első és a legnagyobb alkalom, hogy az irodalom közszellemet alakító voltának ideálja valósággá váljék. Az elgondolás éppoly klasszikus volt, mint a zászlóul és szimbo-

lumul választott költő s hogy már akkor nem lett oly valósággá, amilyenek Gyulai és részben Kemény Zsigmond elgondolta, a magyar szellemiség történeti alakulásának majdnem tragikus vonására mutat. Minden jelenvaló irodalmi érték főellenségeivel, a félreértett multból táplálkozó félműveltséggel és az élet örök törvényei szerint felbukkanó új erőknek elégedetlenkedő jelentkezésével nem tudott megbirkózni. Amazt nem tudta magához nevelni, emezt pedig az irodalom jövő élete számára megszervezni.

Néhány kisebb összefoglalás — ezek sorába tartozik az előbb említett értekezés is — már kezdi megmutatni ez immár történetivé alakuló korszak életszerűbb arculatát. Irodalomismeretünk szociológikus tekintetű iránya, mely a «poetae minores» ízléstörténeti jelentőségére szokta felhívni a figyelmet, különösen alkalmas arra, hogy Arany János irodalmi ellenzéke s vele irodalmunk ez oly jelentős szakaszának életmozdulatai a felelettségéből felmerüljenek.

Ennek az ellenzéknek általános képe nem valami felemelő. Képviselőit nézhetjük úgy, mint eljövő diadalmas forradalom oly tragikus előfutárait, kik tönkrement életük felmutatásával vádolnak intézményeket és hivatalos kritikát. Ha így nézzük őket, emberi sajnálkozás fog el bennünket: fulladozó és vergődő tehetségeket látunk, kiket az élet vize alá nyomott az uralkodó vélemény. Ezzel az «uralom levő» ízléssel azonban csak másnemű műveket tudtak szembeszegezni, de kritikai véleményt már alig. Ha a szerintük oly szerencsés kortársról írnak,

indulat és elkeseredés villog soraik mögött s emberi gyengeségeket támadnak saját emberi gyengeségeikkel. Kritikáikat olvasva régibb irodalmunk sértődött invetkivái jutnak eszünkbe, kezdetleges irodalmi életek ez elmaradhatatlan kísérei, melyek most már nemcsak az «invidia» nagyon is emberi gyökereiből, hanem az írói «megélés» egyre fontosabbá váló gondjából is eredtek. Saját jelenükkel szemben való állásfoglalásaikat oly erők irányították, melyekkel a támadott oldal Aranyban testesedett etikai szilárdságát nem lehetett megingatni. Csak arra voltak jók, hogy Arany emberi keserűségét növeljék és Gyulait újabb kritikai hadjáratok indítására ingereljék.

Azért nem lehet azt állítani, hogy Arany irodalmi ellenzéke nem keresett volna magának harcaiban elvi háttérrel is. Oly háttér volt azonban ez, mely részint egy már idejét mult romantikából, részint pedig egy még alakatlan jövődöböl épült meg. Az akkor irodalmi félmult romantikája lopakodott be szavaikba az Arany-Vörösmarty-ellentét személyes hangsúlyú emlegetésébe, az eposzi tradíciók követelésébe. Ezenkívül az irodalmi virágkor vitája adott igen használható éket az Arany-ellenzék számára a klasszicizmus fájának megrepesztésére. Mindazok, akik ennek az alapjában szervezetlen ellenzéknek a soraiban harcoltak, ha kifogásaikat elvi alapra próbálták állítani, a szabadságharc előtti erősen romantizált idők eszméit hívták segítségül az útban álló Aranyék ellen. Petőfi zseni-szerepéből, lírájának politikai és támadóan világnézeti elemeiből rakta össze tradícióját az egyébként személyes fűtöttségű újabb nemzedék. Mindamellet, jelenből kiüldözött voltát állandóan kirakatba téve, mindig a jövőre is apellált. Ez a jövő az új írótypus művészi jellemének megfogalmazásában igyekezett a jelenig érni. Arany írói alaptermésze-

tének mellékes vonásait («epikai hitel») torzították el a fantáziátlanság, az érdektelenül megfigyelő józanság irányai felé, hogy annál magasabban tudhassák lobogtatni a korlátokat nem ismerő genialitás és az ösztönösen teremtő profétizmus zászlaját. Jövő átalakulást jeleztek, Arany realizmusát kicsinyesen ellenőrző és még izzóbb «élet»-et követelő naturalista hajlamaik is, de ezek létjogáról sem műveik, sem elveik nem hordták még magukban a perdöntő bizonyítékokat.

A győzelem kilátástalanságát és a harcok céltalanságát misem mutatta jobban, mint az, hogy Arany ellenzékének, a detronizálandó nagy költőnél jóval fiatalabb íróknak izlése és kritikai eszmevilága nem valami jövőt építő kicsi elitével találkozott, hanem az irodalmi műveletlenséggel vagy a félműveltséggel. Ismeretlen olvasók, alkalmi versírók lettek Arany kritikusaivá és ismételték minden öntudatos újító számára lehangoló és kiábrándító azonossággal azokat a kifogásokat, melyeket az izlésbeli ellenzék kritikusaivál (Zilahy, Tolnay) legalább a kívülmaradtak izgágasága tett megokolttá. Nem lehetett övéké a jövő, mert felültek az írói nagyság intézményes elismertetése külső látszatának, irodalmunk első szervezett korszakában e szervezetség vélt mindenhatóságának. Elhitték önmaguk legnagyobb hazugságát, hogy Arany csak azért nagy író, mert Gyulaiék ügyes impresszáriók s az Akadémia kitüntetései csalahatatlan és örökérvényű értékjelzők. Arany számukra is szimbolummá lett, a siker, az ünnepeltetésének irigyelt betakarítójává. Ezt akarták maguk számára is, még ha ez az elismertetés a félművelt tömegek adománya is. Nagyon akarták az életet és elvesztették azt.

Ma már egyre jobban látszik eszméik és izlésük további útja. Tagadhatatlan, hogy elődök voltak. Romanizmusuk, mely saját életükben inkább

valami kényszerű visszamenekülés volt a tarthatatlan jelenből megértőbb ősök aktualitását vesztett hagyományába, létformáit megtalálta az 1900-as évek stilforradalmában és művészi szabadság-varázsában. Ez mentette át számunkra Arany líraiságának «modern» vonásait, melyekre tisztább pillanataiban a 60—70-es évek irodalmi ellenzéke is tisztelettel tekintett. Az utódok szerencsésebb kézzel nyúltak a közönség felé is. Nem az erejét vesztett hagyományosság tömegeire számítottak, hanem a hirtelen nőtt, a jövő erejét magában hordó, új igényekkel jelentkező városi közönségre. Néha majdnem úgy tűnik fel, mintha még írói szilárdságuk is jóval nagyobb lett volna elődeikénél: merték vállalni a «hivatalos» kiközösítés minden következményét. Hogy Arany ellenzékét oly könnyen elfelejtettük, egy oka volt: nem volt hite a szellem önerejében.

Kerecsényi Dezső.

Szláv eredetű-e a Madách családnév?

Harsányi Zsolt legújabbban megjelent háromkötetes nagy Madách-életrajza a Madách-család eredetéről szólva azt a tudomást terjeszti, hogy a Madách név *szláv* név, a Madáchok ősei tótok voltak s a Madáchok nemzedékről nemzedékre szláv nyelven beszélhettek otthon. Bizonyítékul felhozza még a IV. Béla korában élt ősnak, *Radon*-nak szláv családnevét, valamint azt, hogy Madách János a XVIII. század közepén tót verseket irogatott. Egyáltalán nem tartanók méltatlannak, ha a Madách-család csakugyan tót eredetű lenne és csak később magyarosodott volna el, amint nem ségelyljük Petőfi családjának tót eredetét sem. A történeti igazság azonban az, és a nyelvtudomány már régen kimutatta, hogy a Madách-család szláv eredetére vonatkozó e megállapítások tévesek és Madách dicsőségében nincs miért egy más nemzetiséggel

osztokodnunk. Harsányi Zsolt könyvében azt a kalandos szláv etimológiát fogadja el, mely a Madách nevet a szláv *med*, méz szóból származtatja. Melich János, nagy etimológusunk, már tizennégy évvel ezelőtt kimutatta a *Magyar nyelv* c. folyóirat XV. kötetében, hogy a *med* szónak *ac* képzős származéka, amilyenből a Madách név magyarázható volna, nincsen, tehát a Madách név semmiesetre sem lehet szláv képzős név. Ellenben ez az *acs* képző más, hasonló képzőkkel együtt a régi magyarban kedvelt kicsinyítő képző volt. A régi magyarban sűrűn szerepeltek ugyanis ilyen nevek, mint *Asszonycs*, *Iloncs*, *Jolencs*, *Ágics*, az Ágnes név kicsinyítője, *Katics* a Kataliné, *Mágoacs* Magdolnáé, *Peticcs* Péteré, *Tivacs* Tivadaré. A Madách név régi alakja *Madoch*, később *Modach*, majd *Madach*, végre *Madách* volt; ez pedig a régi *Madaras* tulajdonnévnek származéka olyformán, hogy ez a név előbb *Mada*-ra rövidült s ezt azután még a kicsinyítő *cs*-képzővel toldották meg. Az, hogy az első Madách *Radony* keresztnéve szláv eredetet bizonyítana, sem áll meg. Igaz, hogy ez szláv eredetű név, egy *Rad* kezdetű szláv névnek becéző alakja. Azonban emiatt még bátran lehetett e Madách ős született magyar, mondja Melich, hiszen Géza fejedelmünknek volt egy Mihály nevű testvére, akinek László és Vazul nevű fiai voltak. A nevek szláv nyelvi nevek, de ki merné állítani, hogy László is, Vazul is nem született magyarok voltak? Az érdemes író, folytatja Melich, keresve keresi azokat a vékonyan folyó erecskéket, amelyekkel azt szeretné elhíttetni, hogy a Madáchok nemzedékről nemzedékre szláv nyelven beszéltek otthon. Végtelenül sajnálatosnak tartjuk eljárását, mert hiszen a Madách-család eddig ismert történetéből, író tagjainak ránk maradt munkáiból, rokoni kötelekeiből sokkal könnyebben valószínűvé tehetné volna, hogy olyan magyar ne-

mesi családdal van dolgunk, amelynek családi nyelve mindenkor a magyar volt, amelynek tagjai azonban, ahogy azt más felsőmagyarországi nemesi családoknál is tapasztaljuk, beszéltek és szerették jobbkörű nyelvet is.

Mint hogy a csehek máris kísérleteket tesznek, hogy Madáchot a tótok révén maguknak elhódítsák, semmi okunk sincs, hogy e törekvést mi is előmozdítsuk. (x.)

Bródy Lili : Felesége tartja el. Budapest, 1933. Athenaeum.

A címnek is megvan a maga lélektana. Fő törvényszerűsége, hogy ne engedje a közönséget elrohanni maga mellett, eleve felkeltse az érdeklődést és mozgassa a képzeletet. Jó cím fél siker s hogy aztán a címen kívül a szerzőnek másra már nem igen van gondja, éppen olyankor fordul elő, amikor a cím túlságosan érdekes.

Valahogy így vagyunk Bródy Lili e regényével is. «Felesége tartja el» — olvassa az ember a kirakat üvege mögül és lelkében egyszerre sír fel az előttünk folyó élet minden problémája. Tétlenségre ítéltség, kenyértlenség, valamelyik kis család nagy tragédiája a világválság tengerében és a remény, hogyha szerző ehhez a tárgyhoz nyult, bizonyára talált valamiféle megoldást is. S amikor megindul a képzelet játéka és szinte mohón nyúlunk a könyv után, alig hogy az első lapokat elolvastuk, már érezzük, túlságosan jó volt a cím.

A Mancsi — Bródy Lili Mancija — cseperedik e regényben asszonnyá, csak most más, de hasonló fajsúlyú neve van, amiképpen a színhely is a Hernád-utcából a Lipótváros modern háztömbjei közé terelődik. A mű a milyen probléma-regény. Az asszony nem felesége, hanem anyja férjének s amikor azt tanári állásából menesztik, kész érte éjjel-nappal dolgozni. Kézimunka-üzletet nyit és abból tartja el a törekeny teremtés férjét, gyerme-

két. A férjnek azonban terhére van az anya-feleség, amiképpen az asszony is unni kezdi a gyermek-férjet és az útjába kerülő első férfit, a regényes hajlandóságú építész iránt szerelemre gyullad. Ám a mai regényíró morálja úgy kívánja, hogy a házasság komoly voltán — ha erről e regényben egyáltalában írhatunk — csorba ne essék, szerző meg nem magyarázott, apró lelki háborgások után visszavezeti a férjét asszonyához, hogy minden előlről kezdődjék.

Ime a meglepetés, szóval minderről van szó a könyvben, csak arról nem, amit vártunk, amire kíváncsiak voltunk: válságos korunk problémáiról. Asszonyosan elképzelt, komolytalan okból vesztí el a tanár állását s bár erősen elképzelhető az a lelki-állapot, hogy éveken keresztül készült nagy háborús regénye megírására, de abban a dolgozatjavítás és a mindennap munkája eddig megakadályozta s most, hogy rászakadt az idő rengetege, már nem tud dolgozni, mert talán sohasem tudott volna nagyot alkotni, ám másnap már gyökeres változáson megy keresztül, cikkeket ír, leányklubbokban zavaros elméletekről értekezik stb. Szerzőnek kevés fogalma lehet a viharos férfilelekről. Az nem hasonlít a kaméleonra, Legyen azonban úgy, hogy természeténél fogva asszonyalakjait teljesebben, igazabban jellemezte, régén olvastunk már ilyen logikátlanul megszerkesztett lényről, mint Csöpi, aki a Mancsi természetét egészében örökölte. Nem, lapzártá előtt tíz perccel nem lehet regényt írni, ezt még Jókai is megszínlette. Pedig a szerző nyelvében sokat tanult, a Mancsi fojtogatós, útszéli mondatai, szavai csak néha ütődnek belénk.

Egyszerűbb címet kér az ember, akkor nem teszi le akkora csalódással a könyvet, mint ezt a regényt is.

Dénes Tibor.

Babay József : Vándorlegények. (Regény. Singer és Wolfner kiadása.) — Veronai Rónai Márton vándorlegény, remekszövő takács, varázslatos mesemondó. Nádasdon előbb mesterura lányának, a «szomorúmosolyos arcú, tisztatekintetű, büszke, de nem hiúságból büszkejárású» Katalin özvegymenyecskének mesélt szívesen. Aztán a simongáti kastélyba hívták, ott a beteg uraságlányt gyógyíttatta meséivel. A negyvenéves Rónai Márton szerelmesen megrajongott a «gyöngyházból való gyönyörűségért.» A kisaszszony halálakor úgy érezte, hogy könnyeivel együtt a meséi is elfogytak örökre. «Siket vagyok, holt mesékkel gyászoló siket.» Katalin «szépségözvegy» azt mondta : «Igy is vigyázom az életét, Márton.» — A regény cifra, ékes szavainak olykor, ha szerető kedveskedésre, az alakok, emlékek szépítgetésére valók, van elevenségük, ám a szeretet a legfontosabb próbákon nagyon is erőtlennek bizonyul e regényben. Babay József nyilván csak érdekességét szereti, sorsát nem keresi mindannak, ami eleme a somogyi iparosok tisztességének, tudatosságának, a vándorlegény életvilágának. Így azonban legtöbbször csak hatás kereső túlzásokra, könnyedén egyénies, szentimentális megoldásokra jut. Ilyesfajta «eredmények» jellemzik stílusát, annak módját is, ahogy regényírói stílusá akarja tenni a széphez, dicséretre értő, emberismerettel játszó iparosbeszédet. Kedvelt, de árnyéktalan alakjaira lazán, szinte vendégmódra illenek az érdekességek. Jellemző, hogy az író állandóan érdekességeket mutogat a szélessé, szabaddá válni nem tudó cselekményfejlődésben... Általában : a hibák, bajok e regényben sokkal jellegzetesebbek, mint az egyéni és írói törekvések.

László István.

Milliók könyve — az ifjúságnak. (Singer és Wolfner kiadványai.)

Ezzel a sorozattal új szelepet kapott meglehetősen pangó és elhanyagolt ifjúsági irodalmunk. A cél nemes, mivel jó és tanulságos írásokat akar a legolcsóbb áron az ifjúság kezébe juttatni, hogy eltérítse a hasonlóan olcsó, de selejtes és gyakran mérgező hatású füzetes irodalom olvasásától, egyúttal pedig az íróknak is alkalmat ad arra, hogy érintkezésbe kerüljenek a következő nemzedékekkel és elmondják nekik szánt mondanivalójukat. Eddig hat füzet jelent meg a sorozatban és a füzetek végén egyre bővülő különféle rovatok, továbbá a levelezés, amelyet a szerkesztőség az olvasókkal fenntart, arra enged következtetni, hogy az elindítás szerencsés időben történt és a kiadványok nagy visszhangot keltettek.

Az első füzet *Babay Józsefnek* «Mi huszonketten» c. meglehangú kisregénye, amely a kúnsági diákok életét rajzolja meg és friss színeivel, egyéni, ízes hangjával, kitűnő meséjével, igazán alkalmas volt arra, hogy a sorozatot bevezesse és megkedveltesse. A második füzet *Dickens* világhírű regényét, «Copperfield Dávid-ot hozza, per sze öt ívre zsugorítva a hatalmas művet, de így is izelítőt ad e mester munka szépségeiből és bizonyára sok olvasóban keltette föl a vágyat, hogy magát a teljes regényt megismerhesse. Harmadiknak *Wilhelm Speyer* «Gimnazisták» c. regénye jelent meg, a német erdei iskolák életét ismertelve egy mondván csinált kutya-macska háború keretében. *Kosáryné Réz Lola* «Selmeci diákok» c. regénye a negyvennyolc utáni időkbe ágyazott hamupipőke-meséje a kiváló író minden jó tulajdonságával ékes. Búbajos mesehangja annyira illik a vén bányaváros köveiből kinőtt történethez, hogy az utolsó oldalon csak nehezen tudunk megválni tőle. *Dr. Cholnoky Jenő* kötetete «Erdőn, mezőn, sivatagon át» címmel az őserdők, az Amazon-menti tájak, a mexikói kaktusz-erdők és a

Szahara életét ismerteti nagyon érdekesen. De itt-ott megérzik, hogy a legújabb utazók és kutatók tudósításait nem nagy figyelemben részesítette. A hatodik könyv *Dánielné Lengyel Laura* történelmi regényét hozza Corvin Jánosról. A szűk terjedelem mindenesetre erősen korlátozta az írónt bőtárgyú meséjében, de Mátyás udvarát, Beatrix hatalomra törő jellemét így is elég elevenen érezte meg.

Úgy érezzük, hogyha az előre meghatározott terjedelem korlátját kettős, vagy hármas fűzetekkel feloldanák, az íróknak könnyebb feladata, az olvasóknak teljesebb élvezete volna.

m—t.

Angol könyv a magyar földről és népről: Lovina Steward Smith: Hungary, Land and People. Budapest. Athenaeum. 1933.

Ez a könyv átmeneti műfaj az útikönyv és a néprajz között, középpütt áll a mai időkben oly gyakori «Hungary of today»-ek és ama könyv között, amelyet a Lloyd útikönyvvállalat adott ki a mult esztendőben, vagyis az első modern, teljesen angolnyelvű Baedeker között. Magyarországnak teljes, színes, csaknem mind közvetlen és friss élményeken alapuló leírása — több, mint újság, vagy folyóiratcikkek gyűjteménye, mert stílusa emelkedettebb, több mint száraz útbaigazítás, mert a gyakorlati és felületes szemléleteknél mélyebbet ad. Egészen különös és hatásos a könyv módszere. Magyarországról úgy beszél, mintha nem volnának trianoni határok — illetve, mintha nem volnának, de mégis vannak. A könyv egységnek veszi az országot. Semmi kétség: a Tátra, Brassó, Pozsony, a Vág, Máramaros, Vajdahunyad ide tartozik. Egy zárójel, amely arra figyelmeztet, hogy «jelenleg cseh, vagy román, vagy szerb megszállás alatt» az olvasó tudomására hozza, hogy Trianon van, vagy, ami

ugyanaz — nincs. Magyarország teljes egységében — a határok: a Kárpátok, a Lajta, az Adriai-tenger, mert a helyeket ide köti történelme, kultúrája és földrajza. Ez a módszer nem propagatív, nem lázító, nem egészen kézenfekvően irredenta — éppen ezért hatásos. Ezzel az egyszerű fogással a könyv egyszerűen azt bizonyítja, hogy a területeket hiába szakították el — nem lehet elszakítani, sokkal mélyebben idetartoznak, semhogy el lehessen választani őket. Hogy milyen mélyen ide tartoznak, azt minden tárgyilagos külföldi is azonnal megállapítja, amikor észreveszi a közös kultúrát, a történelem közösségét, a Kárpátok mendencéjében a népek gazdasági egymásrautaltságát és mindazt, amiről annyit írtak és amit olyan jól tudunk.

A könyv egyebekben sem nagyon egyezik meg a szokásos néprajzi leírásokkal. Minden vonalon több, kezdve attól, amit a nyelvről, nemzetségekről mond, egész addig, hogy a fővárossal csak igen keveset foglalkozik a vidékhez arányítva, a jelennel is csak annyiban foglalkozik, amennyiben kapcsolata van a teremtő eleven magyar történelemmel. Sok olyan dolgot ért meg, amit eddig külföldi vagy csak nagyon ritkán, vagy egyáltalán nem értett meg a sajátosan magyar lélekből és a magyar földön kisarjadt kultúrából. Ki tudja emelni azt, ami a külföld és a világ minden érdeklődője számára érdekes és jelentős és mindent közel tudja hozni. Minden során érezni, hogy a szerzőnek ez a könyv több volt, mint egyszerű könyv — valóban egy darab föld volt és egy nép, vagyis akármilyen kicsiny, de egy része és pedig szép része a nagy földi életnek.

Hamvas Béla.

Greenhorn: Három világrész eszavargója. (Dante-kiadás.) Greenhorn kalandjai talán nem túlságosan érdekesek, ha csupán kalandoknak tekintjük őket, de annál tanulságosabb a mi

időnkben, mert egy enervált, minden hitét elvesztett, jóformán teljesen lezüllött fiatalembert állítottak ismét talpra.

Greenhornt a világháború nagy kalandja ragadta ki az iskolából. Tizenötéveskorában állt be az önkéntes előkészítő iskolába és két év múlva már a francia fronton volt. A lövészárók és később néhány zuhanás a repülőszolgálatban, annyira megviseltek az idegeit, hogy a háború után sehogyan tudott beleilleszkedni a köznapis életbe, sőt elviselni is csak úgy tudta, hogy ivott. Apja, akinek fia életmódja sehogy se tetszett, megvonta tőle támogatását s ezzel azt akarta elérni, hogy a fiú hazajöjjen. De a fiú inkább alkalmi foglalkozásokat keresett, amelyek csak mind mélyebbre taszították a lejtőn. Amikor már az átdorbézolt éjtszakák s a hiányos táplálkozás annyira lerontotta, hogy aludni is alig tudott, a család egyik öreg barátja jött segítségére: Ezer fontot tesztek öt ellen, hogy nem vagy képes munkával keresztküzdeni az utadat — a világ körül — mondja, s ezzel a fogadással kezdődik Greenhorn kalandjainak sorozata. Elvetődik egy favágótelepre Amerikában, majd egy csendesóceáni vitorlással elmegy a Fidzsi-szigetekre, onnan Ausztráliába egy juhtenyésztőtelepre s tovább Új-Guineába, hogy öt év multával, amely időt mindig kemény munkában töltött, egészségesen, minden munkára képesen kerüljön haza Angliába.

Igaz, nem mindenkinek int ezer font a távoból, de Greenhorn ezt az összeget talán az apjától is megkaphatta volna, ha akkori mivoltában dolgozni akart és tudott volna. Az idegen környezet, amelyben csupán a maga erejére volt utalva és a munka átalakító hatása tették őt újra emberré. Az idegenben kénytelen volt munkát nemcsak keresni, hanem találni is, bármilyen lett legyen is az,

hacsak éhen nem akart veszni. Harcba került tehát újra, de olyan harcba, amely az élet serkentő erőit felfokozta, hogy legyőzhesse elsősorban is önmagát; elviselhesse a piszkot, az emberi gonoszságokat, a megalázásokat és a fizikai munka kínjaiban megtisztulva, új emberként kezdhesse új életet. m i.

Látos Sándor : Nádtetők alatt. Elbeszélések. A szerző kiadása.

Kezdő író első könyve. Útjára volt tanára, Karácsony Sándor bocsátja olyan előszóval, amely után bizonyos szempontból jobbat kapunk, mint amit várhattunk és részben ezért, részben pedig azért, amit általában a magyar írók falu-látásáról állít, kedvünk volna polémiába bocsátkozni a kiváló pedagógus-esztétával, ha eleve is nem volnánk már meggyőződve az efféle viták meddőségéről. Látos Sándor hajszállal se látja másként a falut és népet, mint más, noha — az előszó szerint — szemlélete elsődleges, csupán az előadási módja más: a kezdő íróé, akinek sem az ösztöne, sem a tudása nem olyan fejlett, hogy világosan érezze: mi a szükséges és mi a fölösleges és ezért foglalkozik jelentéktelen részletekkel túlságosan hosszasan, ezért nagyolja el a döntőfontosságú részeket, anélkül, hogy a kellő hangsúlyokat fel tudná rakni. De bizonyos, hogy lát és láttatni tud, ha nem is azokat a problémákat, amelyeket elsődleges falusi szemlélettől elvárhatnánk. Képein a falu íze érződik, emberei élettel teljesek és kezdő írónál — egyelőre — talán ez a legfontosabb. Első írása, amelyről a kötetet is elnevezte, ez a közel nyolcvanoldalas elbeszélé, minden terjedgőssége mellett is fel tudja kelteni érdeklődésünket sok jó tulajdonságával. Az előszó után kettőzött figyelemmel olvastuk el és meg vagyunk győződve arról, hogy további szellemi és lelki fejlődése útján mondanivalója gazdagodni és

súlyosbodni fog, szemlélete pedig elmélyül és eljut a falusi problémák igazi gyökeréig. m—i.

Markovits Rodion : Sánta farsang.
Pantheon kiadása.

Az *aranyvonal* határozott bukása után a figyelmes olvasóknak szinte kedve támadt kételkedni Markovits Rodion első regényének, a *Szibériai garnizon*-nak átütőerejű sikerében is. Valahogy az a vélemény alakult ki erről a hirtelen feltűnt íróról, hogy a véletlen segítette első sikeréhez. Nyíltan hangoztatták, hogy a *Szibériai garnizon* anyagát egyik hadifogolytársától kapta, ő maga inkább csak adaptálta, regénnyé hangszerelte, még pedig riportregénnyé és ennek volt olyan sajtóságon vonzó hatása az olvasókra. Azt is szemére vetették az írónak, hogy stílusa pontosan egyezik egyik bulvár-hetilapunk szerkesztőjének száz más között is könnyen felismerhető stílusával, amely körülményt csakugyan nem lehetett az író javára írni. Már elfelejtették, hogy a *Szibériai garnizon* témája olyan arany-mag volt, amely a legrosszabb talajban is aranykálászt hozott volna, és akárhogy jutott is hozzá a szerző, de ő írta meg először benne egy társadalmon kívüli új társadalom keletkezését és kialakulását, és különösen a második részben — a riportregény természetes hiányai ellenére is — felejt-hetetlen élményeket szerzett az olvasóknak és — írói rábukkanás volt-e, vagy a képességek összezsúfolódása a munkaidő egy bizonyos részén — szinte kilendült és felülemelkedett önmagán, de főként a munka minden más részén. E könyv után *Az aranyvonal* pontosan úgy járt, mint akárhány nagy munka második kötete, amely az első sikerét akarta kiaknázni, jóllehet abból az «aranymagból» reá nem futotta, az már az első kötetben kikelt és meg is hozta a gyümölcsét.

(Defoe Robinzon-jától kezdve sok példát lehetne erre fölhozni.)

Új regényében, a *Sánta farsang*-ban, Markovits Rodion, ha nem is aranymagra, de szűz területre bukkant és témája is kitűnő. Egy Isten hátamögötti oláh faluból a háború elszólítja az összes egészséges embereket, csak a nyomorékok maradnak hátra. Még a bíró is bevonul, csak a jegyző, az egyedüli hivatalos közeg marad otthon. A falu kanásza, a sánta Tamás rájön arra, hogy most lesz kelete az ocsunak, fölbíztatja a nyomorékokat és most ezek foglalják el az üres pozíciókat, megkezdődik a kissemmizettek uralma. A leggazdagabb nyomorék, egy csenevész kis emberke, a vakarcs Pável lesz a bíró. Vásárban a felesége a gyerekeszmák között válogat nekivalót, de hát most egyszerre tőhegyre állt a világ. A sánta Tamást pedig az uraság fogadja meg parádés kocsinak. Valóságos kiskirálynak képzelet magát, neki áll a világ, övé a falu minden valamirevaló asszonya, lánya, ő mozgatja a bírót. Négy évig tart sánta Tamás farsangja. A hazatérő katonákkal megint új levegőt kap a falu és ha Tamás nem akarja tudomásul venni, hogy vége a dicsőségnek, hát megmagyarázzák a hátának. Keserves a kiábrándulás, de igazságszolgáltatás van benne.

Pontosan meglátott epizód-alakok hosszú sora tarkázta a falu életét meg-elevenítő képek egymásutánját. Mert Markovitsnak ez a regénye is riportregénynek sikerült, ha ezúttal ezt nem is írta a cím alá. R riportképek követik egymást, riportképek egy négyéves farsangról, amelyben a sánta Tamás játssza a főszerepet. Az író külső szemlélete kifogástalan, mindenkit úgy és ott mutat meg, ahogy és ahol kell, mindenki eleven, színes és friss és a falu is a maga elhagyatottságában ott az Isten háta mögött, ahol jóval a háború után Tamás felesége egyszer azt kérdezi: Vajjon a háborút ki

nyerte meg? — és azt a választ kapja : Az ilyen dolgot kérdezd meg valami volt katonától . . . az ő dolguk — ez a falu olyan szűzterület, amelybe ez a kitűnő téma csakugyan elvethette volna az aranyagot, hogy kikeljen belőle a *Szibériai garnizon*-nak a méltó párja. De ez nem történt meg ezúttal. Az írónak nem érkezett el az az órája, amikor nagyszerű képességei kilendítették és felülemelték volna önmagán. Kitűnő könyvet írt, az kétségtelen, de adós maradt azzal a valamivel, ami — jóllehet ezúttal a magyarsága, a mondatkötései és szerkezetei kifogástalanok — a *Szibériai garnizon*-nak a nagy sikert megszerelte.

A *Sánta farsang* olvastán önkénytelenül egy másik regényre kellett gondolnunk, amely korántsem érte el a *Szibériai garnizon* sikerét. Fialat író rajzolta meg benne egy zólyommegyei falu életét. Ádám Dezső : *Falu a hegyek között* című regénye ez. Vagy hét-nyolc évvel ezelőtt jelent meg. Kis tizíves regény, de rövidségében is monumentálisan hat, mert írója azt az egész világot magában érzi, és minden alakjával együtt élt. Ez az, ami a *Sánta farsang*-ból hiányzik. Markovits kívülről lát mindent, igaz, hogy kitűnően, de az ő lelke nem vesz részt senki életében. Inkább közömbös, mint fölényes s ezért még szatira sem kerekedhetett ebből a regényből, amely terjedelme ellenére is riport maradt és hamarosan kiesik az olvasó emlékezetéből.

Majtényi György.

Baresay Amant Zoltán és Erdélyi Gyula : A Magyar lovassport története. I—III. rész. 80 és 56 oldal, képekkel. Szerzők kiadása, 1932.

A honvédelmi miniszter pályadíját nyerte el Baresay főhadnagy, hadi-

múzeumi osztályvezető és Erdélyi százados, egyetemi magántanár fenti címeu megjelent műve, mely az első pragmatikus, szakszerű, a lovassport minden ágára kiterjedő tudományos feldolgozása a magyar lovassport történetének. Az *első rész* a honfoglalás, vezérek és az árpádházbeli királyok idejének lovaséletét, lovaságának fölszerelését ismerteti. A *második rész* a vegyesházbeli királyok és az erdélyi fejedelemség korát tárgyalja. Idegen házakból származó királyaink ekkor szorították a magyar lovagiságot teljesen nyugati keretekbe. A párviadatok (Toldi, Mátyás király) és a solymászat voltak az ebben a korban dívó lovassportok. Az erdélyi fejedelmek és főurak is sokat áldoztak lóra és agarakra. A *harmadik rész* a Moháctól Világosig eltelt idők lovassportjával foglalkozik. A végbeli vitézek (Balassa Bálint) lovaspárviadalainál látjuk megjelenni a nemzetközi lovasszellem első jeleit. Az ebben az időben nagy közkedveltségnek örvendő lovasvásárat a Zrínyiek és II. Rákóczi Ferenc kedvenc sportja volt. Széchenyi István a sportot csendes átalakító eszköznek vélte, melyre nagyobb célok elérésére (a felsőbb osztályok modernizálása miatt) van szükség. 1848-ban, a szabadságharc alatt jelent meg az első magyar nyelvű lovaglóoktatás, midőn rövid idő alatt új lovasezredeknek egész sorát állította fel a nemzeti lelkesedés.

Amant Zoltán és Erdélyi Gyula könyve könnyen áttekinthető élvezetes módon ismertet meg mindennel, ami a magyar lovas és a magyar ló, magyar lovas-történet és magyar lovas-szellem fogalomkörébe tartozik.

Neppel György.